

Nr 23.

Ankom till riksdagens kansli den 28 februari 1933 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om ändrade strafflagsbestämmelser rörande uppror och upplopp.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 125, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Branting* hemställt, att riksdagen genom skrivelse till Kungl. Maj:t måtte påyrka skyndsam reformering i av motionären angivna avseenden av de i 10 kap. strafflagen intagna bestämmelserna om uppror och upplopp, på grundval av de utav professor Johan C. W. Thyren i förberedande utkast till strafflag anförda principer.

I strafflagens 10 kap., som har till rubrik »Om brott mot offentlig myndighet», avhandlas i 7—10 samt 12—13 §§ förgripelser mot dylik myndighet, som utgå från folkmängd. Dessa äro av två slag, uppror och upplopp. Uppror behandlas i 7—10 och 12 §§ samt upplopp i 13 §. Övergå upploppsmännen till våld, bliva 9—10 och 12 §§ tillämpliga på upplopp.

Uppror indelas i tre grader. Första graden är förhanden, så länge folkmängden ej gått längre än till demonstrativt ådagaläggande av det brottsliga syftet. Härom stadgas i 7 §:

Nu samlar sig folkmängd tillhopa och lägger det uppsåt å daga, att med förenat våld sätta sig upp emot verkställighet av offentlig myndighets bud, eller att den till någon ämbetsåtgärd tvinga, eller att för sådan åtgärd hämnas: skingra sig de upprorsmän, på offentlig myndighets befallning; då skola anstiftare och anförare dömas till straffarbete från och med sex månader till och med två år; men de övriga vare från straff frie.

Andra graden av uppror inträder, om upprorsmännen ej hörsamma myndighets befallning utan visa trotsighet. Härom stadgar 8 §:

Skingra sig ej upprorsmän, utan visa trotsighet emot offentliga myndighetens befallning; varde dömde, anstiftare och anförare till straffarbete från och med två till och med fyra år, och annan deltagare i upproret till sådant arbete i högst två år eller, där omständigheterna äro synnerligen mildrande, till fängelse.

Tredje graden av uppror är uppnådd, då upprorsmän övergå till våld. I 9 § stadgas härom:

Göra upprorsmän våld å person, eller bryta eller förstöra de hus, eller plundra eller fördärva de annan egendom; då skola de dömas, anstiftare och anförare till straffarbete från och med två till och med tio år, och annan deltagare i upproret till sådant arbete i högst sex år; varde ock för våld eller annan brottslig gärning, som vid uppror begås, gärningsmannen straffad efter ty i 4 kap. 1 § skils.

I 10 § meddelas bestämmelser om dråp å den som uppror stilla vill eller å upprorsman. I 12 § regleras myndighets befogenhet att använda vapenmakt till upprors stillande. Angående innehållet i nämnda paragraf hänvisas till utskottets utlåtande nr 24 vid innevarande riksdag.

Upplopp behandlas i 13 §, som har följande lydelse:

Samlar sig folkmängd tillhopa och störer lugnet eller allmänna ordningen, utan att dock lägga å daga sådant uppsåt, som i 7 § sägs, och skingrar sig ej den folkmängd, på offentlig myndighets befallning, utan visar trotsighet däremot; då skola anstiftare och anförare av det upplopp till straffarbete i högst ett år och annan deltagare i upploppet till böter dömas. Övergå de till våld å person eller egendom; vare lag, som i 9, 10 och 12 §§ om uppror sägs; dock att för sådan deltagare i upploppet, som ej är anstiftare eller anförare, straff efter 9 § må, där omständigheterna äro synnerligen mildrande, ned-sättas till fängelse.

Till stöd för sin hemställan anför *motionären*, bland annat:

Den praktiska tillämpningen av ifrågavarande bestämmelser hade givit vid handen, att stadgandena i sin nuvarande formulering rent tekniskt sett lede av väsentliga brister och medfört för rättskänslan stötande konsekvenser. Straffbarhet inträdde sålunda utan något avseende å uppsåtet, ja, till och med då brottsligt uppsåt saknades. Straffminima vore dessutom opåkallat höga och bunde domstolarna vid straffsatser, som i det enskilda fallet kunde framstå såsom oskäligen och onödiga. Såsom brottssubjekt hade lagen konstituerat begreppet folkmängd. I praktiken bestode som regel dylika folkmängder av allehanda kategorier människor. Där funnes i de flesta fall sådana, som av en eller annan tillfällighet kommit in i folkmassan, som kanske passerat förbi och ej kunnat komma fram för trängseln, som av nyfikenhet hejdat sig, innan alls några uppträden förekommit, minderåriga, äldre kvinnor, trygga och självmedvetna borgare, cykelbud o. dyl., om vilka man kunde förstå att de icke hade något uppsåt att göra upplopp eller uppror av något slag. Det föreläge en möjlighet och formell skyldighet att åtala vilken som helst av deltagarna i folkmängden, eller till och med att åtala samtliga kända deltagare. Detta läge hade i praktiken medfört, att polismyndigheterna mer eller mindre godtyckligt utvalde ett antal deltagare i folkmängden och ställde dem under åtal. Härmed kunde det hända och hade hänt, att personer just av den ovannämnda, subjektivt sett fullständigt oskyldiga kategorin ställts under åtal. Polismyndigheternas möjlighet att godtyckligt utvälja svarandeparter ur folkmassan kunde uppenbarligen också föranleda andra ur rättslig synpunkt förkastliga konsekvenser. Intet hindrade t. ex. att urvalet från polisens sida skedde så, att man i främsta rummet åtalade personer, som man av en eller annan saken ovidkommande anledning vill »komma åt». eller enbart personer, tillhörande viss politisk riktning. En menlig följd av den stränga straffskalan vore, att preskriptionstiden för ifrågavarande brott bleve tio år, där folkmängden »övergått till våld å person eller egendom.» För upploppsbrottets konstituering erfordrades, att folkmängden »ej skingrar sig på offentlig myndighets befallning, utan visar trotsighet däremot». Det torde numera knappast förekomma ett enda dylikt mål, utan att fråga uppstode, om skingringsbefallning givits eller ej, om den givits på behörigt sätt och av behörig person o. s. v. I många fall hade läget varit, att skingringsbefallning gjorts av någon på platsen varande poliskonstapel och hade befallningen antingen icke alls uppfattats av folkmängden eller i vart fall blott uppfattats av de närmast stående. De berörda frågorna hänförde

sig till lagens avsaknad såväl av närmare bestämmelser om former för skingringsbefallningens givande som av varje antydan, att för straffbarhet skulle krävas antagande, att den åtalade uppfattat eller känt till skingringsbefallningen. Slutligen erinrades därom, att professor Johan Thyrén i sitt »Förbere-dande utkast till strafflag» beträffande »brott emot myndighet m. m.» *dels* för straffbarhet i varje fall krävde »uppsåt» hos den enskilde inculpaten att »med våld å person eller hot om sådant våld angripa allmänt organ», *dels* i följd härav avstått ifrån att konstruera brottet på grundval av en passiv ohör-samhet hos en folkmängd, vilken skulle hava tillsagts att skingra sig, *dels* slutligen väsentligen sänkt straffskalorna.

Ifråga om de närmare motiven får utskottet i övrigt hänvisa till motionen.

Bestämmelserna i 10 kap. strafflagen om uppror och upplopp härröra från förordningen den 6 februari 1849 angående förändrade stadganden emot upp-ror och olovliga sammankomster, vilken i huvudsak inflöt i 1864 års straff-lag. Straffen i 9 och 13 §§ voro ursprungligen strängare än de nu gällande. Emellertid har två gånger sänkning av straffen ägt rum. Första gången skedde detta genom lag den 16 juni 1906, då i 13 § tillades, att för sådan deltagare i upplopp, som ej vore anstiftare eller anförare, straffet enligt 9 § finge nedsättas till straffarbete i 2 månader eller, då omständigheterna voro synnerligen mildrande, till fängelse. Förut gällde härutinnan ett straff-minimum på två års straffarbete. Departementschefen anförde som skäl för lagändringen, bland annat:

Upprepade gånger har tillämpningen av upprorsstraffet ifråga om vissa deltagare i uppträden, som från början endast varit vanliga upplopp, visat sig leda till så uppenbar hårdhet, att, ehuru de skyldige dömts till det straff, som motsvarar straffskalans minimum, Kungl. Maj:t ansett sig böra i nåde-väg ytterligare lindra straffet. Särskilt hava i en del av de fall på vilka jag syftar, personer, som från början mera av okynne och nyfikenhet sällat sig till hopen, måst dömas såsom upprorsmän, därför att folkmassan, utan nå-got som helst deras direkta förvållande och kanske utan att de ens kunnat iakttaga det börjat övergå till våld. Framför allt vid större uppträden kan det lätt hända, att en del av folkmassan ej rätt klart kan uppfatta, vad som försiggår å andra punkter av den plats, där uppträdet äger rum. Överhu-vud kan brottsligheten vid ett upplopp vara betydligt mera graderad, än man vid paragrafens avfattande synes hava föreställt sig. Dock torde nå-gon anledning ej föreligga att nedsätta straffminimum för anstiftare eller anförare.

Den andra sänkningen av straffen skedde genom lag den 23 oktober 1914 i samband med tillkomsten av strafflagen för krigsmakten, vilken senare lag bland annat innehåller bestämmelser om uppror och upplopp av krigsmän. Därvid nedsattes straffminimum enligt 9 § för anförare och anstiftare från straffarbete i sex år till straffarbete i två år och för annan deltagare i upp-ror från straffarbete i två år till straffarbete i två månader. Departements-chefen anförde därvid, att syftet med lagändringen vore, att ett efter brotts-lighetens verkliga beskaffenhet mera avpassat straff skulle kunna ådömas dem, som icke själva varit vållande därtill, att upproret fått en mera svår-artad karaktär.

I de av professor *Thyrén* utarbetade utkast till strafflag, speciella delarna IX och XI, behandlas, bland annat, uppror och upplopp. Om uppror stadgas i del IX, att därest å allmänt organ i upprorssyfte angrepp med våld å person eller med hot om sådant våld sker av en eller flera deltagare i folksamling, skall envar deltagare, som haft uppsåt att sådant angrepp skulle ske, straffas med fängelse (i högst 3 år), och må straffet för anstiftare och ledare kunna sättas till tukthus i 8 år. Äro omständigheterna synnerligen mildrande, må till böter kunna dömas. Om upplopp stadgas i del XI, att därest folksamling stör allmän ordning och vederbörande myndighet befallt den att skingras, straffes den som icke efterkommit befallningen med böter. Förövas av en eller flera deltagare i folksamling våld å person eller egendom, straffes en var deltagare, som hade uppsåt, att sådant våld skulle ske, såsom gärningsman. I motiven till utkasten anföres, att för straffbarhet fordras uppsåt, att brottet skall komma till stånd vare sig genom subjektets egen eller genom annan deltagares handling.

Den nya *danska* strafflagen av år 1930 stadgar i 119 § straff för den som i upprorssyfte övar våld eller hot om våld mot myndighet. I 120 § föreskrives, att när dessa handlingar ske »ved Hjælp af Opløb» de i 119 § stadgade straff skola tillämpas på anstiftare och ledare av upploppet och de deltagare däri, vilka icke efterkomma myndighets skingringsbefallning. För dessa deltagare gäller sålunda i detta fall kollektivt ansvar oberoende av uppsåt. Om däremot upploppet icke har upprorssyfte men »det Forsæt at øve eller true med Vold paa Person eller Gods» och under sådant upplopp begås »nogen under dets Formaal hørende Forbrydelse» skall enligt 133 § därför straffas upploppets anstiftare och ledare men i övrigt endast »Deltagerne i den begaaede Forbrydelse». Särskilda straff finnas vidare, även där upplopp ej sker i upprorssyfte, stadgade för deltagare däri, i den händelse de icke efterkomma myndighets skingringsbefallning.

Utskottet. Den väsentligaste anmärkning, som riktats mot de i 10 kap. strafflagen meddelade bestämmelserna om uppror och upplopp och vilken anmärkning motionären även berör, torde vara, att personer, vilka befinna sig i en folkmängd, skola därest någon i folkmängden övergår till våld och upprors- eller upploppssituation föreligger dömas enligt 9 och 13 §§ såsom upprorsmän till frihetsstraff, även om våldet tillkommit utan deras förvållande och kanske utan att de befunnit sig på den plats, där våldet skedde, eller ens kunnat iakttaga detsamma. Emellertid framgår av den förut lämnade redogörelsen, att straffet i berörda lagrum med hänsyn härtill vid tvenne tillfällen sänkts. Givetvis kan vidare frånvaron av uppsåt anses såsom en mildrande omständighet och föranleda tillämpning av villkorlig dom, därest förutsättningarna för sådan i övrigt äro förhanden. Utskottet kan däremot icke ansluta sig till den meningen, att det kollektiva ansvaret bör avlösas av ett individuellt ansvar, som endast drabbar den, som haft uppsåt att angrepp med våld eller hot skulle ske. — Vad angår övriga av motionären påtalade brister uti nämnda bestämmelser får utskottet visserligen medgiva, att

bestämmelserna i likhet med åtskilliga andra stadganden i strafflagen delvis äro föråldrade. Självfallet komma de också att undergå en genomgripande omarbetning vid den förestående allmänna strafflagsrevisionen. Utskottet hyser emellertid den uppfattningen, att med hänsyn till denna revision partiella ändringar i strafflagen av större omfattning böra äga rum endast då synnerliga skäl därtill äro. Några sådana skäl anser utskottet icke föreliggande i detta fall.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 28 februari 1933.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerman*, *Anderson* i Hägelåkra, *Borell*, *Norling**, *Svenson* i Eskhult, *Bissmark*, *Branting* och *Jonsson* i Lycksele*; samt

från andra kammaren: herrar *Lindqvist*, *Nilsson* i Antnäs, *K. A. Westman* och *Sjögren*, fru *Östlund* samt herrar *Olsson* i Rimforsa, *Johanson* i Huskvarna* och *Höglund**.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Åkerman*, *Norling*, *Branting*, *Lindqvist* och *Sjögren*, fru *Östlund* samt herr *Höglund*, vilka anförde:

Vi anse i likhet med motionären, att bestämmelserna i 10 kap. strafflagen om uppror och upplopp lida av väsentliga brister och att deras tillämpning leda till för rättskänslan stötande konsekvenser. Straffen äro sålunda genomgående för höga, stadgandena kunna giva anledning till godtycke och vidare föranleder frånvaron av krav på uppsåt, att oskyldiga personer kunna straffas. Vi anse oss härvid böra hänvisa till de anmärkningar, som i motionen framställts. Bristfälligheterna uti ifrågavarande lagstiftning äro enligt vårt förmenande så svåra, att en revision av densamma synes ofrånkomlig. Att på detta område

kanske under decennier avvakta en generell strafflagsreform låter sig icke försvaras. De under sista åren avkunnade upploppsdomarna hava vållat alltför stor oro.

På grund av vad sålunda anförts få vi, som angående det närmare sättet för bestämmelsernas omarbetning icke vilja uttala någon bestämd mening utan låta detta bliva beroende på närmare utredning, hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville snarast möjligt vidtaga en allsidig revision av bestämmelserna i 10 kap. strafflagen om uppror och upplopp ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill denna revision kan för-
anleda.
